

Onderzoek en wetenschap

Mentaliseren in de aanpak van kindermishandeling

Onlangs publiceerden Ela Asen en Peter Fonagy(1) in *Family Process* twee artikelen over het mentaliseren van familiaal geweld.

In hun werk benoemen ze een aantal kenmerken, die we vaak tegenkomen in families waar er fysiek, emotioneel of seksueel geweld is.

- hyperalertheid bij gezinsleden, waarbij kinderen of partners het gewelddadige gezinslid voortduren “scannen” voor signalen van emotionele ontregeling en dreigende gevaar
- een redelijk plotse en dramatische toename van arousal bij gezinsleden ten gevolge van ingebeeelde of werkelijke verlating of ten gevolge van overspoelende emoties
- een ogenschijnlijke “verslaving” aan het aangaan van emotionele of fysieke gewelddadige interacties, waarbij ieder partij zich het “echte slachtoffer” voelt
- een overspoelend gevoel bij gezinsleden dat zij zich niet gehoord of begrepen weten, of dat ze zich alleen voelen te midden van hen die beweren van hem of haar te houden
- een afgesneden zijn, selectieve “doofheid” of “stomheid” die de onthechting en isolering versterkt, tot op een punt waarop dit niet meer houdbaar is en er nabijheid van hechtingsfiguren gezocht moet worden, zelfs met het risico op herhaling van het geweld.

Asen en Fonagy geven een overzicht van het wetenschappelijk onderzoek dat aantoont dat in gezinnen hechtingsmoeilijkheden, plotse hoge pieken van arousal, en zwakke affectcontrole er toe leiden dat mensen hun capaciteit tot mentaliseren verliezen. Dit verlies leidt op zijn beurt tot het ondermijnen van sociaal leervermogen in gezinnen en tot het versterken van de transgenerationale overdracht van geweld in families. De onderzoekers werken uit dat er een groter risico op geweld in gezinnen is wanneer het mentaliseren (tijdelijk) afwezig is in de gezinsinteracties. Geweld ondermijnt eveneens het gevoel van veiligheid dat nodig is om te mentaliseren bij zichzelf en anderen. Een evolutionaire kernfunctie van het gezin is om haar jongere leden “te leren” gedrag te begrijpen in termen van mentale toestanden. Als dit leerproces in de knoei komt door geweld, dan is de kans op transgenerationale overdracht van geweld groot. Asen & Fonagy wijzen op een reeks factoren in de dagelijkse interacties in gezinnen die dit proces beïnvloeden (hoge arousal, intens affect, focus op de impact van daden in plaats van de onderliggende intenties, erosie van “epistemisch vertrouwen”). Non-mentalisering leidt tot geweld, en geweld leidt tot non-mentalisering. Om dit circulair proces te doorbreken, beschrijven Asen & Fonagy een concrete aanpak waarmee we gezinnen kunnen helpen om hun mentaliseren te versterken, tegen dreigend geweld.

Asen & Fonagy verlaten de focus van hulpverlening bij familiaal geweld van het nastreven van inzicht in wat er gebeurde en het voorschrijven van oplossingen. Ze verschuiven naar een meer generieke aanpak waarbij het werken aan het herformuleren van daden in termen van de “mental states” die er achterliggen centraal staat. Een variëteit aan spel, gespreksvormen en oefeningen kunnen ingezet worden om het mentaliseren te verbeteren in gezinnen. Vele werkwijzen vinden we terug in de uitgebreide toolbox van systemische hulpverleners, die met

gezinnen aan de slag gaan. De hulpverlener legt in deze aanpak een kader dat gezinsleden in staat stelt en uitnodigt om gedachten en gevoelens van ieder gezinslid te verkennen. De hulpverlener houdt de balans tussen het verkennen van gedachten en gevoelens enerzijds en het experimenteren met 'risky' nieuwe manieren van gedrag en relatie aangaan met elkaar. De hulpverlener zet een beweging in gang die gaat van het aanmoedigen van natuurlijke interacties, naar het opmerken en onder woorden brengen van werkelijke en mogelijke geweldsituaties, naar pauze nemen en reflecteren, naar speculeren en experimenteren. Video-opnames van de hier-en-nu interacties bij de hulpverlener geven gezinsleden de mogelijkheid om hier op terug te kijken in omstandigheden wanneer hun arousal veel minder interfereert met hun functioneren. Het helpt gezinnen een meta-perspectief te nemen dat van belang is bij het mentaliseren.

De kern van de manier van werken is de integratie maken van ervaring en reflectie. Zonder dat gezinsleden zich bewust zijn van gedachten en gevoelens die er op dat moment spelen, zal reflectie met hen tot niet veel verandering leiden. Aan de andere kant, zonder systematische reflectie, zullen ervaringen in het spel, de oefeningen of andere technieken hun weg niet naar situaties buiten de hulpverleningskamer. Een mentalisatie-gebaseerde aanpak bewerkstelligt een verandering in het vertrouwen dat familieleden ontwikkelen ten aanzien van het sociaal netwerk rond hen. Het versterkt de relaties en de hechting tussen gezinsleden. Het ontwikkelt met gezinsleden verder de individuele en gezinsstrategieën om gezinsgeweld tegen te gaan.

Referenties

Asen, E., & Fonagy, P. (2016). Mentalizing Family Violence Part 1: Conceptual Framework. *Family Process*, 56(1), pp. 6-21. <https://doi.org/10.1111/famp.12261>

Asen, E., & Fonagy, P. (2016). Mentalizing Family Violence Part 2: Techniques and Interventions. *Family Process*, 56(1), pp. 22-44. <https://doi.org/10.1111/famp.12276>

Meer info over (toegang tot) deze publicaties : info@expertisecentrumkindermishandeling.be